

Zitierhinweis

Šenk, Martin : recension de : Michal Téra, Kyjevská Rus. Dějiny, kultura, společnost, Červený Kostelec : Nakladatelství Pavel Mervart, 2019, dans : Český časopis historický, 2020, 4, p. 1143-1145, <https://recensio-stag.lorax.syslab.com/r/9b7148e828a7479d8147f26622f3f66b>

český časopis historický

copyright

Dieser Beitrag kann vom Nutzer zu eigenen nicht-kommerziellen Zwecken heruntergeladen und/oder ausgedruckt werden. Darüber hinausgehende Nutzungen sind ohne weitere Genehmigung der Rechteinhaber nur im Rahmen der gesetzlichen Schrankenbestimmungen (§§ 44a-63a UrhG) zulässig.

teda múdrosť, silu či miernosť charakteru. Priestor je venovaný Kataríne aj ako patrónke obchodníkom, svätica totiž mohla zosobňovať mužské cnosti vhodné nasledovania.

Sara Ritchey sa zaoberá aspektami zdravia a liečenia v hagiografických textoch. Choroby a ich následné, ako inak zázračné uzdravenie, sú samozrejme výrazne späté s hagiografiami. Autorka hovorí aj o stave bádania v tejto oblasti. J. K. Kitchen sa venuje svätým pozostatkom a ich uctievaniu. Relikvie boli totiž materiálnym svedectvom o živote a smrti svätcov, teda o tom čo sa mohli veriaci dozvedieť z ich legiend. V relikviách bola totiž istá sila konajúca zázraky a tiež sa mohla stať teologickou zbraňou, ako na to autor poukazuje na pozostatkoch svätých Gerváza a Protáza ich slávnostného translatio organizované milánskym biskupom Ambrózom. Autor píše aj o ďalších príkladoch zachovaných tiel svätcov, ktoré boli podľa prameňov akoby spiace či premenené na sochy. Záverom autor sumarizuje, že hagiografie „ošatili“ mŕtve a krehké telo istou rétorickou stratégiou.

Predložená práca prichádza s novým pohľadom na zložitý a mnohohrstevný stredoveký fenomén hagiografií. Autori formulovali nové myšlienky a s nimi zároveň nové interdisciplinárne metódy nazerania na túto problematiku. Možno je šťastie na škodu veci, že autori sa nedotkli i hagiografií z periférie kresťanského západu napr. z Čiech, Uhorska či Poľska a takmer výhradne sa sústredili na dnešnú západnú Európu.

Peter Bučko

Michal TĚRA

Kyjevská Rus. Dějiny, kultura, společnost

(= Russia Altera, svazek 34)

Červený Kostelec, Nakladatelství Pavel Mervart 2019, 721 s., ISBN 978-80-7465-413-8.

Historik a slavista Michal Těra je českému publiku již dobře znám jako odborník na problematiku středověké Rusi. Řadou studií a překladů staroruských pramenů si připravil půdu pro monumentální dílo pod názvem *Kyjevská Rus: Dějiny, společnost, kultura*. Zaplnil tak prázdné místo české historiografie, neboť dosud musel český čtenář, dychtící po moderní syntéze dějin Kyjevské Rusi, sáhnout po cizojazyčné literatuře. Ucelený novější výklad dějin Kyjevské Rusi, nezatížený ideologií, mohlo publikum nalézt spíše jako součást prací přehledového charakteru.¹ Od vydání Grekovovy Kyjevské Rusi z roku 1953 se tak českému čtenáři dostává do rukou první komplexní monografie na toto téma.

Kniha je členěna do 14 kapitol. Její koncepce je promyšlená a přehledná. Je třeba ocenit zejména práci s prameny, které autor nechává promlouvat ve velmi hojné míře. Čtenářsky přívětivé je vkládání citace jejich původního znění do poznámky pod čarou. Autor vydal již dvě překladové edice staroruských pramenů, jeho podrobná obeznámenost se staroruskými písemnými památkami je zřejmá.² Kapitoly mají bohatý obrazový

1 Např. Jarmila BEDNAŘÍKOVÁ – Aleš HOMOLA – Zdeněk MĚŘÍNSKÝ, *Stěhování národů a Východ Evropy: Byzanc, Slované, Arabové*, Praha 2013.

2 Viz Michal TĚRA (ed.), *Vyprávění o minulých letech: Nestorův letopis ruský*, Červený Kostelec 2014; TÝŽ (ed.), *Svatí a bříšníci: staroruská literatura 11.–12. století*, Červený Kostelec 2015.

doprovod, na začátek každé z nich je vložena mapa příslušné oblasti v daném období, která čtenáři usnadňuje orientaci v čase a místě. V prvních 11 kapitolách je chronologicky popsána historie východoevropského prostoru ve středověku, zbývající kapitoly se věnují společnosti, náboženství a písemné kultuře Kyjevské Rusi. V některých případech, zejména v první části knihy, na sebe kapitoly ne vždy zcela organicky navazují, dílo tak působí spíše jako sbírka jednotlivých studií.

První kapitola výkladu dějin Kyjevské Rusi začíná poněkud netradičně, a to popisem Indoevropanů ve východní Evropě ve 3. tisíciletí př. n. l. Právě Indoevropanům a jejich dědictví přikládá autor ve své práci velký význam. Z komparativního hlediska se jeví tento přístup jako vhodný vzhledem k torzovitosti písemných pramenů pro starší období ruských dějin. Z hlediska interpretace by možná byla namísta větší opatrnost, zejména při mnohačetném užití tezí G. Dumézila o indoevropské trojfunkčnosti.³ Jeho teze jsou rozvíjeny napříč celou knihou (ačkoliv Dumézil není uveden ani v rejstříku, ani v seznamu literatury). Přestože se jedná o pouhé hypotézy, je z knihy dobře patrná autorova sympatie k nalézání společného indoevropského dědictví ve staroruské společnosti. Zmínit je třeba také autorovu obeznámenost s archeologickými výzkumy, které dokáže čtenáři srozumitelně zprostředkovat.

Ve druhé kapitole se autor zevrubně věnuje problematice slovanské etnogeneze. Text nese určité znaky polemiky. Prostor je zde věnován především tezím badatelů slovanského jazykového okruhu. Oproti tomu názory současných západních badatelů, usilujících o jistou revizi (jako např. F. Curta či P. Barford), jsou autorem spíše zpochybňovány coby „módní relativismus a postmoderní přístup k identitě, zejména etnické, kulturní a národní“.⁴ Názorům, které se vyslovují proti samotnému konceptu etnogeneze, není věnována téměř žádná pozornost.⁵ Zatímco „revizionistické názory“, jejichž předním zástupcem je pro autora především F. Curta,⁶ jsou odmítnuty zejména na základě jazykovědných studií, archeologickým otazníkům, jako je hledání výraznějších archeologických změn v hypotetické pravlasti Slovanů po jejich odchodu, se autor spíše vyhýbá.

Třetí kapitola je věnována popisu turkických národů ve východní Evropě. Je třeba upozornit, že u hojně prezentovaných řeckých, arabských, hebrejských a severogermánských pramenů se jedná o překlad překladu z ruských či polských edic, což ostatně autor sám zmiňuje v úvodu práce. Obsahem čtvrté kapitoly jsou aktivity skandinávských Germánů ve východní Evropě. Povaha táhlého sporu normanistů s antinormanisty je zde shrnuta krátce a srozumitelně, i když stručnost popisu tohoto spleťového historiografického problému je v určitém kontrastu s rozsahem pozornosti věnované problému etnogeneze Slovanů ve středověku.

V páté kapitole autor popisuje unifikaci staroruského státu v 10. století, brilantně prokazuje své znalosti odborné literatury a staroruských pramenů a podává kompletní

3 Srov. Georges DUMÉZIL, *Mýty a bohové Indoevropanů*, Praha 1997. Souhrn Dumézilovy tvorby podává výstižně Břetislav HORYNA – Helena PAVLINCOVÁ, *Dějiny religionistiky: antologie*, Olomouc 2001, s. 124–130.

4 M. TĚRA, *Kyjevská Rus. Dějiny, kultura, společnost*, Červený Kostelec 2019, s. 60.

5 Proti termínu „etnogeneze“ se vyslovil již Charles R. BOWLUS, *Ethnogenesis Models and the Age of Migrations: A Critique*, *Austrian History Yearbook* 26, 1995, s. 147–164.

6 M. TĚRA, *Kyjevská Rus*, s. 75.

výčet možných výkladů tohoto temného období dějin Kyjevské Rusi. Šestá kapitola ukazuje budování ruského raně středověkého státu za Vladimíra a proces christianizace Kyjevské Rusi. Autor zde sice pečlivě reflektuje středoevropské a české dějinné konotace, nabízí se však otázka, proč přitom nepřihlíží také k výsledkům české historiografie. Tento aspekt je patrný i v jiných částech knihy, a to zvláště v případech, kdy jsou zmiňovány přímo české souvislosti (jako odkaz Velké Moravy, aktivity českých knížat a králů či kontakty na Sázavský klášter). Takřka systematické opomíjení české medievistiky je překvapivé zejména proto, že autor Kyjevskou Rus typologicky řadí do skupiny „středoevropských států“ a vidí v jejím vývoji mnoho analogií k Čechám, Polsku či jihoslovanským státům.

Tématem sedmé kapitoly jsou bratrovražedné války Vladimírových synů, vláda Jaroslava Moudrého, zapojení Kyjevské Rusi do vrcholné evropské politiky a rozvoj staroruské kultury a písemnictví. Osmá kapitola popisuje dynastické spory mezi syny a vnuky Jaroslava Moudrého a následnou úspěšnou vládu Vladimíra II. Monomacha, kterou autor hodnotí jako jistý vrchol Kyjevské Rusi. Výklad dále zmiňuje vládu Mstislava a Jaropolka, boje o trůn a počátek dezintegrace Kyjevské Rusi ve 12. století, resp. rozpad říše Rurikovců na několik lokálních dynastií. Devátá kapitola nejprve shrnuje strukturální změny na Rusi ve 12. a 13. století a pokračuje popisem dějin jednotlivých ruských zemí. Desátá kapitola se věnuje vztahu Kyjevské Rusi s turkickými kočovnými kmeny Pečeněhů, Oghuzů a Polovců. Jedenáctá kapitola uzavírá politické dějiny Kyjevské Rusi vpádem Mongolů, přičemž se zde opět nabízí otázka, proč autor nezmiňuje také české studie zabývající se vládou Alexandra Něvského. Následky mongolského vpádu a aktivity ruských knížat v sousedství Zlaté Hordy jsou časově dovedeny zhruba do roku 1300.

Dvanáctá kapitola líčí proměny staroruské společnosti, jejích struktur a forem knížecí vlády; zabývá se také charakteristikou hospodářství, obchodu, práva a specifik městského života. Třináctá kapitola přibližuje čtenáři podobu křesťanství na staré Rusi. Je zde popsán vývoj církevní organizace a správy, podoba náboženského života a kultu. Pozornost je věnována také křesťanskému umění a architektuře. Poslední, čtrnáctá kapitola se podrobně zabývá písemnictvím Kyjevské Rusi, opomenuta není ani numismatika či epigrafika. Závěr knihy je věnován národnostní problematice a odkazu Kyjevské Rusi. Čtenáře jistě potěší, že kniha obsahuje tři samostatné rejstříky.

Rozsáhlé dílo Michala Téry představuje zásadní přínos pro českou historickou vědu. Měl by se s ním obeznámit každý zájemce o východoevropské dějiny a kulturu. Kniha má promyšlenou koncepci a je zpracovaná čtivou formou. Jedná se o historické dílo, nabízející čtenáři řadu neotřelých hypotéz. Ty přitom nejsou podávány jako nezvratné teze, neboť autor vždy nabízí široký výčet možných interpretací a teorií, a to i v případě, kdy dává najevo své vlastní preference. Térová argumentace je vedena smysluplně a s chladnou hlavou, může posloužit jako dobrý podnět pro další výzkum. Rozsáhlá publikace posiluje recepti nejnovějšího zahraničního bádání, které autor již částečně zprostředkovával svými překlady.⁷ Jeho práce s písemnými prameny je precizní. Velkým kladem je i jeho interdisciplinarita – zejména co se týče oblastí jazykovědy, religionistiky, etnologie a archeologie.

Martin Šenk

7 Viz Sergej A. IVANOV, *Byzantské misie, aneb, je možné udělat z „barbara“ křesťana?*, Červený Kostelec 2012; Boris N. FLORJA, *Církevní rozkol a slovanský svět*, Červený Kostelec 2014.